

AZ ÉLETSZINT VÁLTOZTATÁSA.

Az életszint az a potenciális energia, amelynek megfelelően az egyén értelmét s értelmén keresztül az anyagot hasznosítja.

A rendi világban az életszintet a születés szabta meg, az osztályokba rendeződött liberális társadalomban az életszint a szabadon érvényesülő erők eredménye s végül a társadalmi összrendezést megkísérlő új világban az életszintet az állam belátása igyekszik meghatározni.

Az életszint emelése forradalmi tény. A forradalmak célkitűzése egy magasabb életszint meghódítása, eredménye azonban nem lehet több, mint az ezt lehetővé tevő feltételek megteremtése. A francia s az azt követő liberális forradalmak ledöntik a rendiség korlátait, az orosz forradalom a vagyon korlátait akarja megsemmisíteni, mindig azzal a belső és végső céllal, hogy az emelkedettebb életszint birtoka általánosabb legyen. De a forradalom csak formák ellen harcol, a lényeggel szemben közvetlenül tehetetlen. Mert a lényeg az a kívülről birtokba nem vehető magasabb lelkeség, amely a magasabb életszint megvalósítását lehetővé teszi. A forradalmak indítóoka kettős. Az egyik az, hogy a társadalom alagsorai ráeszmélnek az emeletek magasabbrendű életlehetőségeire. A másik az, hogy a magasabb lelkeség birtokosai képtelenek betölteni azt az elhivatást, hogy élet szintjüket az alattuk állók számára átadják. Ez azonban nem csak a maguk emberi tökéletlenségének következménye, mert életszintet nem lehet egyoldalúan adományozni. Javulásának folyamatában nem elég az engedményezés, mert annak tulajdonképpen alulról kell kiindulnia. A forradalom csak a lehetőséget képes megteremteni, amelyet a feltörekvőnek magának kell betöltenie.

Az életszint egyéni változtatása a homogén társadalomban.

Homogénnak tekintjük azt a társadalmat, amelynek tagjai között sem makroszkóposán felismerhető faji, sem nemzetiségi különbségek nincsenek. Az ilyen társadalomban a vér közössége köti össze a különböző életszintek hordozóit s az átmenet meg van könnyítve. Az átmenet mégis bonyolult és titokzatos folyamat, amelynek eredménye aszerint különböző, hogy milyen mértékben tette a feltörekvő az új életszint elemeit sajátjává. Mert egy életszint birtoklására nem elegendő az anyagi világ

azonos hasznosítása, hanem annak tudatosnak kell lennie. Tudatossá azáltal lesz, hogy a feltörekvő értelmileg ugyanazt az utat teszi meg, amelyet már megtettek előtte az életszint megteremtői. A reflexszerűen gyakorolt életszint a parvenü sajátja, az alantas emberé. A forradalmak utáni idők hemzsegnek ezektől, de nem ezen dől el a jövő. Ami egy generációnak még nem sikerült, azt az elkövetkezők megoldják. A magasabb életszint általánosabb lesz, a világ halad.

A magasabb életszint az értelem s azon keresztül az anyag nagyobb-mérvű hasznosítását jelenti. Ezt a feltörekvő vagy úgy fogja fel, hogy az az állapot, amelyre törekszik magasabbrendű, mint amelyből megindul, vagy pedig úgy, hogy a magasabb életszint könnyebb életet jelent azzal szemben, amelyet születése hozott. Míg az első nézet egy az új életformát jelentő lelkiség-többlet megszerzésének nehéz munkáját foglalja magában, addig a második menekülést jelent az alacsony életszinttel járó terhek alól. Az első egy pozitív, a második egy negatív életprogramm.

Az, hogy valaki életszintje emelésének folyamatában miként viselkedik, attól függ, hogy tehetség, átlagember vagy alantas személy-e?

Tehetség az, aki önmagát nevelni tudja s a tanultak keretein túl teremti; az átlagember engedi magát nevelni s a tanultak keretei között mozog; végül az alantas ember nevetlen s még a tanultak keretein belül sem tud tudatos tevékenységet kifejteni. A tehetség és az átlagember az életszint emelésének pozitív útját választja, de míg a tehetség még gyarapítja is azt a lelkiséget, amelyet felemelkedése megkívánt, addig az átlagember csak megszerzi és megtartja. Az alantas ember hivatlan vendég a magasabb életformát megtestestítő társadalmi osztályban, betolakodó. A három típus viszonya a maga egyéni múltjához szintén különböző. A tehetség az alacsonyabb életszintet jelentő ősi talajban gyökeredzik, ettől nem szakad el, sőt erre támaszkodik. Tiszteletben tartja azt az őseréjű forrást, amelyből a világ megújódásához szükséges energiák meríttetnek. Az átlagembernek eredete közömbös; amit az életben elér, azt a maga számlájára könyveli. Az alantas ember megtagadja születés szerinti életszintjét, sőt ellene fordul. Ennek az elemnek jelenléte teszi lehetetlenné, hogy a tehetségek az átlagemberek közömbös táborán keresztül magasabb életszintjüket lefelé általánosítsák.

Egy életszint elsajátításának külső jele az ízlés megfelelő foka. Az ízlés a magasabb életformák ellenőrzője és beléptijegye. A magasabb életszintre emelkedett tehetség ennek teljesérvényű birtokában van. Az átlagember az első generációban ezt nem szerzheti meg, mert ez nem a tanulás, hanem az önnevelés és nevelés kérdése. Az alantas ember ízléstelen, még az ízlésnek azt a fokát sem tekintheti magáénak, amely gyermekiségében körülvette.

A magasabb életszintre emelkedett egyén mohó, mert a maga módja szerint egy generáción belül meg kell tennie azt a hosszú utat, amelyen a

magasabb életszint történelmileg kialakult. A szükségszerűen felfokozott életbesség iránya típus szerint változik. A tehetség olyan lendülettel bontakozik ki, hogy nemcsak behozza mindazt, amit az életszint «fel-találói» előtte létrehozta, hanem azon túl is teremt. Azt a felesleget, amelyet termel, rendszerint abban az irányban hasznosítja, amelyből elindult; segítő kezet nyújt azoknak, akik sorstestvérei voltak. Az átlagember vakbuzgalommal megtanulja a magasabb életszintet, de annak lelkiségét nem viszi tovább. Minthogy sem fölfelé, sem lefelé a szükséges megértéssel nem rendelkezik, más hivatást nem érez magában, minthogy életszintjét megtartsa. Az alantas ember mohósága a kiélésre való törekvésben nyilvánul. Amit az alulmaradás megtagadott volna tőle és megtagadott elődeitől, azt élvezni akarja. A három típus fokozott élettevékenysége tehát: az intenzív teremtés, tanulás és élvezet.

A környezettől való eltérés, az életszint egyéni változtatása válság, amelyből egy új ember születik meg. Az új ember mivolta a típustól függ. De a típus maga nem a válság útján jön létre, amely csak kifejezi azt, mert az emelkedő lehetőségei már az alacsonyabb életszinten adva vannak. A tehetség a magasabb életszint lelkiségét előbb fejleszti ki önmagából, az átlagember előbb tanulja meg, mint az átmenet bekövetkezik. Az alantas ember azonban nem változik, mert alantas marad minden életszinten. Az egyéni válságok összege egy társadalmi osztály növekedéséhez, illetőleg egy másik megfogyatkozásához vezet. Az általános irány a növekedés felé mutat, azaz a népi osztály fogy s a magasabb életszinteknek megfelelő osztályok gyarapszanak. Ezen az általános irányú mozgáson belül úgy a felemelkedettek, mint a bennszületettek életszintje ingadozhatik. A tehetség ugyanis energiafölöslegének erejénél fogva belülről kiindulva helyreállítja társadalmi egyensúlyát. Az átlagember annak kívülről való állandósítását várja el. Az alantas ember pedig elmerül az élet mocsarában. A kilengés iránya és mértéke is különböző. A tehetség életszintje átszaphat a szomszédos osztályokéba, azaz kétirányú és megfordítható. A konzerváló átlagembert kilengései nem vetik osztálya határán kívül. Az alantas ember pedig csak lecsúszhat, mozgása egyirányú, megfordíthatatlan. A viszonylagos életszintváltoztatást nem is lehet másként elképzelni, minthogy a tehetség többtermel, teremt, az átlagember termel és takarékoskodik s az alantas ember fogyaszt és játszik az étellel. Kockázatot csak a tehetség és az alantas ember vállal; az első erkölcsi kényszerből, mert többet akar teremteni, a második erkölcselensége kényszeréből, mert többet akar élvezni.

Mi a feltörekvő álláspontja az öt befogadó társadalmi osztály történeti múltjával, azaz lelkiségével szemben típusok szerint? A tehetség, aki utánna éli annak minden fázisát, tisztelettel áll az előtt s tovább akarja azt vinni. A tehetség építő forradalmár. Az átlagember megérti azt a hasznot, amelyet a magasabb életszint ránézve jelent. Ezért ő a

megtartó. Az alantas ember csak használja, illetőleg fogyasztja a magasabb életszintben foglalt helyzeti energiát minden ellenszolgáltatás nélkül. Azt megérteni sem képes. Az alantas ember romboló forradalmár. Ezt az osztályozást a tradíció szemszögéből így foglalhatjuk össze: a tehetség alapkőnek tekinti a tradíciót, amelyre épít, az átlagember birtokának vallja, amelyet őriz, az alantas ember ellenségnek érzi, amelyet rombol.

Csonkamagyarország az egynemű elemekből felépített társadalom példája. A régi főúr és paraszt ugyanabból a vérből ered. Az életszint egyéni változtatásának dinamikája azonban csak tizenhét éve érvényesül e tiszta formájában. Érvényét azonban bizonyos fokig kiterjeszthetjük a monarchia idejére is annak a meg gondolásnak alapján, hogy a monarchia az egyenlő esély elve segítségével a nemzetiségi különbségek életszint meghatározó befolyását kiküszöbölni igyekezett. Ezen az alapon kimondhatjuk, hogy a magyar életszint, mint az egyénekből kiinduló életszintek összege, szabadon érvényesülő erők eredője volt. Tehetségek születtek, amelyek az életszintet emelték, egy nemzetmegtartó átlag alakult ki s az alantas elemeket az idő kiküszöbölni segített. Az a megkönnyítés és segítség, amelyet a társadalom Magyarországon a feltörekvőnek nyújtott, csak a lehetőségeket nyitotta meg s nem vezetett egy erőszakos osztályképzéssel a társadalomszerkezet eltorzítására. Ma, amikor külső erők kényszere alatt, kénytelenek vagyunk az életszint rendezésével mind behatóbban foglalkozni, tisztelettel kell meghajolnunk a közelmúlt szabadsága előtt, amely az életszint-változtatás tiszta, befolyásolás nélküli dinamikája útján, társadalmunk fejlődésével ajándékozott meg bennünket.

Ahol a társadalom emberanyaga heterogén, ott az életszint változtatása is merőben különbözik a miénktől. Ezt a jellegét az összetevők nagy faji és nemzetiségi távolságától nyeri. A faji különbözőség lehet lényegtelen, mint az Északamerikai Egyesült Államokban s lehet döntő, mint például a délamerikai Bolíviában.

Az életszint egyéni változtatása a különböző nemzetiségű társadalomban.

Az Északamerikai Egyesült Államokban az indián és néger elemek befolyása a mai életszint kialakulásában elhanyagolható. Az állami függetlenség kivívása után bevándoroltak nemzetisége annyira sokszerű volt, hogy egyik sem érvényesült a másik rovására, hanem egy új és egységes nemzetiség alakult ki. Ebben a folyamatban tehát a nemzetiséggel járó esélykülönbség ki volt küszöbölve, de az ősi tradíció elvesztése árán. A tradíció elkallódásának második oka az volt, hogy a feltörekvőnek nem az ősi föld magasabb életszintű társadalmi osztályába kellett felemelkednie, hiszen ez úgyszólván nem is volt meg. Ez a hiány társadalmi szabadságot jelentett, de hozta azt a terhet, hogy az új társadé-

lomnak a maga lábán kellett megállania, azaz önmagából kiindulva kellett az életszintet kialakítania. A tehetség ki is alakította ezt, de nem egy magasabb életszint lelkiségének a meghódítása útján, hanem egy magas helyzeti energia megteremtésével, amellyel elsősorban az anyagot igyekezett hasznosítani. Természetes, hogy az úttörés idején ez elegendő volt, a tehetség beérte a természet meghódításával a magasabb lelkiség meghódítása helyett. Az anyagi életszint megteremtése után ez a lelkiség, az anyagtól elszakadva, önmagát magamagáért fejleszti tovább. Így ha az Északamerikai Egyesült Államok lelkisége nem is ért el az európai magasságáig, de folytonosan növekedőben van. Csak történelmi idő és távlat szükséges ahhoz, hogy ne csupán a vagyon legyen az életszint mértéke. Ennek jelei már ma mutatkoznak. Hogy a vagyon lett a szintmérő, az a tradíciók értékekben foglalt mérték hiányából következett. Az életformát nem az ízlés ellenőrizte, amely a tradícióból ered, mint-hogy nem is az szabta meg. Az északamerikai társadalom kialakulásának első éveiben a termelés összeesett a többtermeléssel s a tehetség és átlag életszintet meghatározó tevékenysége nem volt olyan szembezőkő, mint lett később, amikor élessé vált az életszintkülönbség. Társadalmukat ők egy osztályból állónak vallják, mert nincs benne paraszt és főúr. De ez a társadalmi vívmány — mert annak tekintik — abban a mértékben fog eltűnni, amely mértékben függetleníti magát az anyagon uralkodó értelem s a maga külön útjain halad.

Az európai az északamerikait anyagiasnak és ízléstelennek tartja anélkül azonban, hogy felismerné, hogy mindez szükségképpen annak adottságaiból következett.

Ebben a társadalomban az életszint emelése könnyebben ment végbe, mint az óvilágéban, mert az csupán az anyag felett való uralom fokozásából állott. De az egyén életszintje könnyebben is felborult. A lelkiséget nehezebb emelni, de nem lehet elveszteni. Ebben a fogalmazásban az északamerikai csak látszólagosan szabadabb az európainál, tulajdonképpen kötöttebb, mert kevesebb lelkiségfölösleggel rendelkezik. E kihangsúlyozottan egy osztályból álló társadalomban a lelkiségek közötti különbséget csekély — bármely életszintet is választjuk az összehasonlítás alapjául, — viszont az anyagon való uralkodás fokozatai nagyobb eltérést mutatnak, mint bárhol másutt az egész világon. S ezt ők demokratizmusnak nevezik.

Hogyan változtatja az egyén életszintjét a faji tekintetben heterogén társadalomban.

Bolívia mai társadalma a nagy faji távolságot mutató fehér és indián népelemekből alakult. Bolívia többsége szerint indián állam, ahol a kormányzatban 40%-nyi nemzeti kisebbség: a fehérek és félvérek

osztozkodnak. A hódítók általános életszintjét a spanyol rendi világ határozta meg, a meghódítottaké az Inkák koordinált, tervezésszerű jellegű magas államiságából következett. Ez a két életszint nem volt egymással mérhető s egymásba nem is mehetett át. Így két különálló életforma folytatódott tovább, amelyeket vérségi kapcsolat nem befolyásolt. Ezeket a félvér keletkezésének kellett volna összekapcsolnia. De ez a nagy faji távolság következtében lehetetlennek bizonyult s a félvér ahelyett, hogy a két különmű lelkiséget áthidalta volna, azok ellentéteit még jobban kiélezte. Ezek életszint változtatása ebben a társadalomban nem lehet folytonos, felfelé irányuló folyamat. Az adottságok kíméletlenül szétszaggatják annak lehetőségét. Lehetetlen, hogy egy feltörekvő indián a fehér embernek számára lényegében érthetetlen lelkiségét igazán magáévá tehesse. Ha arra vállalkozik, hogy a fehér elem idegen civilizációját felvegye, ezt csak ősisége megtagadása árán teheti. De minthogy ez a kényszer még az indián tehetségnek sem belső kiindulópontja, hanem külső kényszere, ha a fehér ember életszintjének gyakorlására képesíti is magát, állapota labilis marad. Az bosszulja meg magát, hogy a lelkiség csak eszközül szolgált. Márpedig a lelkiség az egyetlen biztos vagyona az embernek s annak gazdagítása lehet az egyedüli öncél. A félvérnél az emelkedés törekvése kockázat, amelyet az olyasvalaminek vállalása jelent, amire sem képesek, sem méltók nem vagyunk. (Ennek a reménytelennek látszó helyzetnek csak a kereszteződés egyes eseteiben van megoldása, amikor az ivadékoknál mind testi, mind pedig lelki vonatkozásban visszaütés útján ismét tiszta elemek keletkeznek.) Akármelyik oldalra is áll a félvérű, csak rontja a tisztavérűek életszintjét. Más megoldás itt nem képzelhető el, mint a tisztavérű fehér és indián népelem életszintjének külön-külön való emelkedése. Ez a fehér ember vonalán meg is történik, azonban az indiánság körében nem. Ennek életszintje 400 év alatt nemhogy emelkedett volna, hanem leromlott. Amilyen arányban kialszik a régi kultúra azelőtt még friss emléke, olyan arányban lesz üressé a lélek s a társadalmi emelkedés szüksége is megszűnik. Úgy látszik, hogy az inka indiánnak halála a rendiség és liberalizmus. Ez érthető is, mert ezek levették róla azt a vaskényszerűséggel ránehezülő teokratikus-autokratikus uralmat, amelyet az Inkák monarchisztikus kommunizmusa jelentett s amely náluk az ősi magas lelkiséget valósította meg. Azaz az indiánság négy különböző életszintje a múltban, a «szabadság» idejében nem belülről, hanem kívülről volt a maga nemében sikeresen és harmonikusan rendezve s most, amikor a «szolgaság» megadja neki azt a szabadságot, hogy maga emelje életszintjét, erre képtelennek bizonyul. Levezettük volt, hogy az életszint emelkedésének az egyénből kell kiindulni s itt pedig olyan társadalmi szerkezettel találkozunk, amely kívülről volt rendezve. Ez átvezet az életszint befolyásolásának esetére.

Az életszint mesterséges változtatása állami befolyásolás útján.

Az Inkák társadalomszerkezete példája annak, hogy az életszint megteremtése és fenntartása az állami befolyásolás ereje révén is lehetséges. De ez is a lelkiségből indult ki, a vallás közerkölcstől biztosító erejéből. Egyes modern államok ma ugyancsak feladatuknak tekintik, hogy az életszintet rendezzék. Híveik végét jósolják annak az időnek, amely az életszint változtatásánál a szabad verseny tiszta dinamikáját kívánta érvényesíteni. Az új irány ezt a társadalmakat meghatározó jelenséget ellenőrizni és irányítani akarja. Vállalkozását azokra a nagy eredményekre alapítja, amelyeket a liberális korszak az anyagon való uralkodásban elért. Az életszint változtatása objektív eszközeinek a tudományt és annak technikai alkalmazását ismeri fel. Ha az összerendezés megmaradhatna ezeknek keretei között, úgy az átmenet természetes lenne, de ennek szükségszerűen az összerendezés szubjektív eszközét, a politikát is szolgálatába kell állítania. Az európai társadalmakban ez az eszköz ma kihangsúlyozott. Az ehhez fűződő felelősség századunk legnagyobb erkölcsi teherpróbája. A nehézség abban áll, hogy lélek a lelken nem uralkodhatik úgy, mint az anyagon. Az új irány ezen úgy segít, hogy az anyag feletti uralom eszközeivel akar a lelkek között közvetíteni. Ez a módszer természetes addig, amíg az a lélek irányainak és lehetőségeinek megfelel. De ha az életszint kialakulásának politikai befolyásolása az elemek természetes összerendeződését felborítja, ha a tehetségek elkallódnak s ha a kikényszerített átlag a kívülről beállított lelkiséget megtanulni nem képes, úgy egyensúlyzavar áll elő, amelyet csakis az egyénből kiinduló kiválasztódás állíthat idővel helyre.

Az életszintnek politikai úton való mesterséges kialakítása ilyen zavarra vezetett a modern Romániában. Ennek társadalomszerkezete az utolsó tizenhét év alatt, tehát történelmi mérték szerint nagyon rövid idő alatt, forradalmilag átalakított. És pedig azzal a politikai céllal, hogy a konzerváló átlag az új államalakulást megszilárdítsa. Ezt a folyamatot a regát diktálta, amelynek társadalmából a középosztály azelőtt hiányzott. Az az osztály, amely az államiság gyakorlati kivitelezője. A háború előtt itt két életszint volt, a főúré és a póré. A közöttük tátongó szakadékot kitölteni lett volna hivatva az új alakulat. Szakadozott volt a történelmi múlt is a nemzeti élet folyamatában, mert a rendsére nem a liberalizmusnak az erők szabad érvényesülését kifejező korszaka következett, hanem ugrásszerűen az összerendezett államiság kísérlete. A két világháború között akkora a távolság, hogy azt még a tehetség sem tudja áthidalni. Szerencsére. Mert mi lenne abból a társadalomból, amelyben a pór életszintjének egy kapásból a főúréra kellene emelkednie?

A népből feltörekvőnek így az adottságok híján magának kellene megteremtenie azt a lelkiséget, amely még hiányzik. Erre pedig csak a

tehetség képes, amelyből mindenütt kevés van arra, hogy önmagában egy társadalmi osztályt alkosson. Az átlagembernek, aki a tehetség teremtette kereteket kitölteni hivatott, meg kellene tanulnia a lelkiséget. De mit tanuljon meg, ha a tananyag hiányzik? így az a főtörekvés, hogy egy megtartó, középosztályt képző átlag kialakuljon, egyelőre nem valósulhat meg. Az életszint mesterséges befolyásolása útján egyelőre egy pszeudóközéposztály állott elő, amely elszakadt a földtől és a lelki légüres térben nem tudja megtalálni önmagát. Ennek a társadalmi térnek ürességét még fokozza a politikai kiindulás, amely az építést azzal kezdte meg, hogy hely teremtés céljából mindent letarolt, amit már maga előtt talált. Az életszintet így nem lehet emelni, mert az elsősorban az egyén életprogramja, aki nemcsak fizikai, hanem lelki értelemben tör magasabb helyzeti energiák felé. A román középosztály így csak látszólagos, mert egy magasabb fizikai helyzeti energia birtokába jutott ugyan, lelki potenciálja azonban nem növekedhetett ennek megfelelően.

A román tehetség sorsa ebben a folyamatban tragikus. A magános vándoré, aki már nem térhet vissza és nem tudja, hogy hová érkezik. Azonban ő az a semmiből teremtő erő, amely a zavarba jutott társadalmat dinamikus egyensúlyba hozhatja. Mert a pszeudóközéposztály is megszilárdulhat abban a mértékben, ahogyan azt a tehetség lelkiséggel tölti meg. Az egyensúly helyreállása mindig az idő kérdése.

Végül, Románia éles nemzetiségi politikája is a merész kísérlettel járó nagy zavarból ered. Igazi középosztály híján nem tudja magát a nemzetiségi középosztályok felé orientálni, mert hiányzik az a közös lelkiség, amely az életszinteket nemcsak az országhatáron belül, hanem azokon túl is egymáshoz kapcsolja. Az erre vonatkozó jó szándékot az átlag, amely ettől a közös lelkiségtől teljesen idegen, meg sem értheti. Ennek jelét csak a tehetség adta.

Ez az utolsó példa azt mutatta meg, hogy hogyan nem lehet és nem kell az életszintet befolyásolni. Keressük a zavart nem okozó lehetséges befolyásolás határait.

Az életszint lehetséges befolyásolása.

Kimondottuk, hogy az életszint csak a lelkiség növekedésével emelkedhetik s annak természetes iránya az anyagon keresztül való közvetítés oly értelemben, hogy a maga elengedhetetlen részét az egyén viseli. Ez utóbbi engedmény onnan ered, hogy az életszint emelésének objektív eszköze, a tudomány, mindig jelen volt s mindig fokozottabb mértékben jelen lesz az élet e leglényegesebb jelenségében. Az életszintek s azok eltolódásának története összeesik a tudományok történetével. A tudomány a lelkiségnek egyértelmű tényezője. Ha érvénye az élet minden jelenségére kiterjedne, úgy az általános és legmagasabb életszint kérdése

is meg volna oldva, amely minden társadalmi törekvés végtelenben fekvő végcélja. De hatóereje nagyon korlátozott, tulajdonképpen csak az anyagra terjed ki. Az élet legtöbb jelenségét a tudomány még nem uralja s ezekre vonatkoztatott lelkiségünk tudománytalannak nevezhető. A tudomány uralta életterület egyértelmű, a tudománytalanság világa többértelmű. Következik tehát, hogy az életszint egyértelmű, azaz biztos befolyásolására csak tudományos lelkiségünk vezethet. A tudomány és tudománytalanság területeit még a következőképpen is elhatárolhatjuk. Amiről az emberi véleményeknek általánosan meg kell egyezniök, az a tudomány s amiről eltérhetnek, az a tudománytalanság körébe tartozik. Az egyező vélemény indulatmentességet jelent, míg a különböző vélemények létrejöttében az indulatnak is szerepe van. Innen ered az életszint emelése szubjektív eszközöknek, a politikának tökéletlensége. Nem csupán a tudománytalanság az oka ennek, — hiszen a politika hasznosíthatja az egész tudományt, — hanem az indulat elkerülhetetlen jelenléte.

A politika akkor lesz a lelkiség tervgazdálkodójává, ha a lelkeket nem az indulat segítségével fogja össze, hanem azokat az anyagon való uralkodás, tudomány segítségével, optimális feltételek elé állítja. Ezekre a feltételekre azért van szükség, hogy a lélek működése a legnagyobb hatásfok mellett menjen végbe. Lélek csak önmagából növekedhetik s ezért szükség van arra, hogy minden lépést maga tegyen meg önerejéből a cél felé. Az élet örömteljes terhe éppen abban áll, hogy mindenért meg kell szolgálni. A nevelésnek és önnevelésnek tehát ennek a feladatnak tudatos vállalását kell eredményeznie. Ahol a vállalkozás nem tudatos, ott a tevékenység sem lehet az.

Tévedés tehát azt hinni, hogy az életszint rendezésének feladata abban áll, hogy az akadályok elhárítása után az ember, azaz a lélek a legkisebb ellenállás irányában reagáljon. A legkisebb ellenállás irányában a társadalomban vagy semmi, vagy csak reflexszerű esemény megy végbe. Ez pedig az életszintet nem viszi előbbre. Az életszint megteremtése tudatos tevékenység, amelynek egész folyamata alatt a lélek nemcsak a passzív ébrenlét, hanem az állandó aktivitás izgalmasában van. Ez az izgalom jóeső s magában is jutalma az emelkedésnek, mert ez az ember értékének jutalma. Ha az életszintre való beállás a legkisebb ellenállás irányába menne végbe, akkor az életszintben bennszületettnek nem sokat kellene tennie avégre, hogy azt megtartsa. Az újszülöttre a szülők,életszint jenek kész feltételei várának. De ha az az életszintet meghatározó lelkiséget nem szerzi meg fokozatos tevékenykedésével, úgy elveszti magát az életszintet, amely a lelkiség egy bizonyos fokához van kötve. Ezt mindenesetre kedvezőbbnek látszó feltételek mellett érheti el, mint a feltörekvő. De csak látszólagosan, mert hiányozni fog belőle az a teljesség, amelyet az alacsonyabb életszinten való születés nyújt. Ezt csak megismerheti, mint egy idegen tárgyat, de nem éli át. Hiányozni fog belőle

az a lendület is, amellyel valaki alulról elindul. Innen ered az, hogy a bennszületett többnyire az átlagot és nem a tehetséget szaporítja. Innen van az is, hogy a fel nem frissülő, elzárkózott osztályok elsenyvednek. Nem ezek fiai, hanem azok a tehetségek viszik előbbre a világot, akik az összes életszintek lelkeségét magukénak mondhatják. Ezek a zsenik.

Az életszint lehetséges befolyásolásáról való tudásunk ezek szerint csak általános és elégtelen. A tudomány az az eszköz, amely eredményében biztos s a politika az, amely bizonytalan. Talán mondhatjuk azt is, hogy a politika a tehetségek termelését oldja meg, akik a tudomány kiszélesítése és elmélyítése útján az életszintemelés biztonságát növelik. A tudomány annál nehezebben hódít, minél alacsonyabb az életszint. Ebből következik az, hogy az alacsonyabb életszint általános emelkedése lassabban megy végbe, mint a magasabbé. Ez az oka annak is, hogy egy alacsonyabb társadalmi osztály nem éri utol a magasabbat, ami az osztályok eltűnésére vezetne. Ez más okból is lehetetlen. Mert minden ember önálló lelkeséget képvisel, minden embernek meg van a maga belső életszintje, amely megkülönbözteti a többi embertől. Így mindig lesznek osztályok, csak a mérték lesz különböző, amellyel való összehasonlítás az elhatárolásukra szolgál. A tehetségek, az átlagemberek s az alantas személyek láthatatlan osztályai soha sem fognak megszűnni.

Összefoglalás. — Az életszint emelése az egyén életének válsága, amely lelkeségének növekedésében nyilvánul. E válságok összege társadalmi válsággá lehet, ha a feltételek nem természetesek. Az egyéni életszintváltoztatás optimális talaja az ősi föld és homogén társadalom, amely a nemzeti értékek sokszerű és önműködő beállításához vezet. Heterogén társadalomban az életszintek vagy közelednek egymáshoz, vagy elszakadnak egymástól, de bárhogyan is következnek be az életszint változása, az alacsonyabbrendű lesz, mint a homogén társadalomban. Az életszint mesterséges befolyásolása asszerint vezet fejlődésre vagy egyensúlyzavarra, hogy az objektív vagy indulat vezette szubjektív eszközök jutnak a beavatkozásnál túlsúlyra¹.

Szegedy István.

¹ Ez a cikk azoknak a tétéleknek az alkalmazása az életszint változtatásának kérdésére, amelyeket Móricz Miklós ezeddig Társadalmi Munkának nevezett és sajtó alatt levő könyvében kifejtett.